

1. tétel Petőfi Sándor lírája és verses epikája 1844 végéig

1. A szerző jelentősége, irodalomtörténeti helye

„Hiába, a népköltészet az igazi költészet. Legyünk rajta, hogy ezt tegyük uralkodóvá! Ha a nép uralkodni fog a költészetben, közel áll ahhoz, hogy a politikában is uralkodjék, s ez a század föladata, ezt kivívni célja minden nemes kebelnek, ki megsokallta már látni, mint martírkodnak milliók, hogy egypár ezren henyélhessenek és élvezenek. Égbe a népet, pokolba az arisztokráciát!”
(Petőfi levele Arany Jánoshoz, Pest, febr. 4. 1847.)

„Énekeltem és írtam azt, mire lelkem istene ösztönzött, lelkem istene pedig a szabadság. Az utókor mondhatja rólam, hogy rossz poéta voltam, de azt is fogja mondani, hogy szigorú erkölcsű ember valék, ami egy szóval annyi, mint republicanus, mert a respublicának nem az a fő jelszava, hogy »le a királlyal«, hanem a »tisztá erkölcs!« Nem a széttört korona, hanem a megvesztegethetetlen jellem, szilárd becsületesség a respublica alapja... e nélkül ostromolhatjátok a trónt, mint a titánok az eget, s le fognak benneteket mennykövezni, ezzel pedig leparittyázzátok a monarchiát, mint Dávid Góliátot!”
(Petőfi Sándor: Lapok 1848-as naplójából, Pest, ápril 19. 1848.)

A legismertebb és a legtöbb idegen nyelvre lefordított magyar poéta, a költői tematika, látás- és kifejezőmód megújítója: életképek, tájbrázolás, szerelmi, családi és hitvesi líra. Romantikusan szélsőséges és érzelmekkel telített politikai ihletésű, forradalmi látomásköltészete. Írt regényt, drámát, és fordított is, de korszakos jelentőségű, nyelv- és műfajteremtő alkotásait verses epikájában és lírájában hozta létre. Zsengéit a korabeli almanach-líra érzélgőssége, majd a szentimentalizmus, saját hangját a romantikus végletesség, a mélyen személyes és egyben közösségelvű szenvedélyesség és a lírai realizmus igazságigénye, valóságközelisége hatja át. A költészet nemcsak a művelt keveseké, hanem mindenkié. Ha témája mindennapi, akkor hangvétele nem patetikus, hanem egyszerű, közvetlen és bensőséges.

Beszédmódját és értékrendjét a romantika korstílusa határozza meg: az irányzat neve a francia roman 'regény' szóból ered, mert fő jellemzője a regényesség, a kalandosság, a váratlanság, a meseszerűség, a fantázia, a különleges víziók. A romantika eszménye a személyes szabadság és a nemzeti múlt fölfedezése, a nemzeti tudat megalkotása. Előképeit a középkor misztikájában és a barokk monumentalitásában fedezi fel. A történelmet állandóan, de más szinten visszatérő körforgásnak, az ellentétek egységének és harcának tekinti. Életérzése a melankólia, a mélabú, a világból elvágyódó szomorúság, a spleen, a világfájdalom. Esztétikai mércéje az eredetiség, az originalitás és a zseni, az isteni tehetség kultusza. Kedveli a szabálytalan formákat, a töredéket, a szélsőséges ellentéteket, a kevert hangnemeket és esztétikai minőségeket. Egyszerre jellemzője a pátosz és az irónia, a zeneiség és festőiség, a tragikus, elégikus komolyság és olykor a könnyed vagy groteszk humor. Vezető műneme az epika és a líra, de szereti és létrehozta a kevert műfajokat: a pró-

zában írt regény mellett a verses regényt és az elbeszélő költeményt, az eposzparódiát, a balladát és a drámai költeményt.

A polgári forradalom, a nemzeti szabadságharc költője: a szó és a tett egységének embere, forradalmár alkat, nyugtalan, romantikus jellem. Nála az igazság, az erkölcs és a szépség egy töről fakad. Eszménye: a szabadság, a testvériség és az egyenlőség elérése, hiszen Bibliája a francia forradalom története. A költészet is cselekvés, a szó is tett, amelynek célja a nemzeti és a világszabadság kivívása. A költő vátesz, népének megváltója, Isten küldötte. Népiességének szintjei: elsődleges költészeti népiessége, amelynek jellemzői a népköltészet szemléletének, ütemhangsúlyos verselésének átvétele, a természet és az ember párhuzamba állítása. Erre épül politikai népiessége: tetteinek és verseinek célja a nép (a nem nemesek) nemzetbe emelése, a polgári szabadságjogok biztosítása mindenkinek.

Utóélete

„A közönség nagy része határozottan mellettem, a kritikusok nagy része határozottan ellenem van.”
(Petőfi Sándor, 1847)

A Petőfi-kultusz kezdetei: 1849 után ál-Petőfik járták az országot, megjelent az epigonok serege. Minden korszak igyekezett kisajátítani: 1848 és 1867 után forradalmi és politikai költészetét érezték kínosnak, miképpen 1918-19 után is. (Pl. Babits Mihály: *Petőfi koszorúi*)

1945 után a forradalmárt ünneplik: a Magyar Kommunista Párt politikai örökösének tüntette fel magát. „Lobogónk: Petőfi”: jelszó és kormányprogram lett, mert „saját korának bolsevikje volt”, noha a korszak Petőfi magyarságát – hamisan – nacionalistának bélyegezte.

Szimbolikus tőkéjét ennek ellenére megőrizte: az 50-es években a Petőfi Kör nyilvános vitáin kapott először radikális kritikát a kommunista rendszer. 1956. október 23.: a Petőfi-szobor előtt kezdődött az egyetemisták tüntetése; a Nemzeti Párt Petőfi Párt néven alakult újjá. 1956. október 23-án, miképpen 1989. március 15-én is, Sinkovits Imre szavalta *A XIX. század költői* című újra és újra időszerűvé váló versét. Az 1960-as és 70-es években többen allúziókkal aktualizálják Petőfi gondolatait. Pl.:

„Szedd össze csontjait, barátom: / lopnak a bőség kosarából, // a jognak asztalánál lopnak, / népek nevében! S te halott vagy?”

(Utassy József: Zúg Március, 1969)

2. Életrajzi mozzanatok

1823. január 1-jén Kiskőrösön született, de a következő évben Kiskunfélegyházára költöztek, később ezt jelölte meg születési helyeként. Apja, a szlovák származású, evangélikus vallású Petrovics István, kocsmá- és mézszárszékbeíró, édesanyja a szlovák anyanyelvű Hruz Mária, aki férjhezmenetele előtt cseléd lány volt Aszódon. Apja sokfelé, elsősorban evangélikus felekezetű iskolákba járatta, hogy színvonalas oktatást kapjon: Kecskemét, Szabadszállás, Sárszentlőrinc, Pest, Aszód, Selmecbánya,

de a fiú teljesítménye változó volt. Az 1838-as dunai árvíz következtében a család elszegényedett. 1839-ben rövid ideig színházi statiszta a Pesti Magyar Színházban, majd rokonainál házitanító Ostffyasszonyfán. Ezután katonának állt Sopronban, de 1841-ben gyenge egészségi állapota miatt leszerelték. Még ebben az évben a pápai református kollégium diákja lett, itt ismerkedett meg Jókai Mórral, de csak később lettek barátok. 1842-ben az Athenaeumban jelent meg – még Petrovics Sándor néven – első verse, *A borozó*, majd később ugyanitt a *Hazámban*, már Petőfiként. Vándorszínészkedett a Dunántúlon, Pesten, Kecskeméten, Komáromban, bejárta az Alföldet. Debrecenből 1844 februárjában gyalog ment Pestre, hogy verseit megjelenesse. Vörösmarty Mihály vette pártfogásába: segítségével jelent meg első kötete, és segédszerkesztői állást kapott Vahot Imre *Pesti Divatlapjánál*. 1844 őszén kezdte el írni a János vitézt (1845 márciusában jelent meg), először csak Kukorica Jancsi hazatéréséig készítette el, de Vörösmarty biztatására folytatta a verses mesét. A sikerek után alkotói válságba került, ennek eredménye a *Felhők* ciklus (1846) hatvanhat rövid verse. Majd megalapította a fiatal írók érdekvédelmi szervezetét, a Tízek Társaságát, amely később a márciusi ifjak néven ismert csoport magvát alkotta. 1846 őszén a nagykarolyi megyebálon ismerkedett meg Szendrey Júliával, akit megismerkedésük évfordulóján feleségül vett. A *Toldi* megjelenése után (1847) verssel és levéllel köszöntötte Arany Jánost, később barátságuk elmélyült. 1848. március 13-án megírta a *Nemzeti dalt*, majd március 15-én a pesti forradalom vezéregyénisége lett. A Pilvax kávéházból indultak, mozgósították az egyetemi ifjúságot, kinyomtatták a 12 pontot, kivívták a sajtószabadságot. Majd nemzetőrnek állt, de radikális királyellenessége miatt elszigetelődött, 1848 júniusában erőszakkal megakadályozták részvételét a szabadszállási választásokon. A szabadságharcban, noha a hadügyminiszterekkel történő vitái miatt rangjáról többször is lemondott, századosként majd őrnagyként szolgált Bem tábornok seregében. 1849. július 31-én a segesvári vesztes csata után Fehéregyháza mellett tűnt el.

3. Petőfi lírája 1844 végéig

Lírájában 1844 végéig népiessége elsősorban formai: a népdalok szemléletét, közvetlenségét, látszólagos egyszerűségét imitálja.

„Formában a népiesség Petőfi számára azt jelentette, hogy szerette a magyaros ritmust, ami a népdal ritmusa, epikai fő művét, a János vitézt Zrínyi-sorban [négyütemű felező tizenkettesben] írta, példát adva ezzel Aranynak; kifejezéseiben került az elvontat, a mesterkéltet. Némely népdal kompozíciós sémáját, hogy természeti képpel kezdi és átmegy a lelki élet kifejezésére, Petőfi tette a magyar népdal kötelező uniformisává. Tárgyban azt jelentette, hogy bevezette a magyar lírába a csikóst, a betyárt, a juhászt stb., az Alföld egész mitológiáját, azt a magyar egzotikumot, amely a külföld tudatában, sajnos, összeforrt a magyar fogalmával.”

(Szerb Antal: Magyar irodalomtörténet)

Bordal: a műfaj a görög eredetű szöveghagyomány után rokokó közvetítéssel kerül a romantikus költészetbe. Pl.: *A borozó* (1842), *Falu végén kurta kocsmá* (1847).

Családi líra: tematikai újítása: bensőséges érzelmeinek közvetlen modalitású kifejezése. Pl.: *Jövendölés, Távolból, Egy estém otthon, István öcsémhez, Füstbe ment terv, A jó öreg kocsmáros* (1845)

Tájköltészet: elsődlegesen valóságábrázoló (a denotatív jelentés szintjén), majd az életmű egészének motívumaiból töltődnek fel a hozzáértett és szimbolikus többjelentéssel (a kontextuális és a konnotatív jelentés szintjén). Pl.: *Az alföld:* a perspektivikus, filmszerű leírás remeke. Képzeletben és először felülről idézi meg a szeretett tájat, majd áttér a mikrorealizmusra, az apró részletekre, és az értéktelített alföldet az élet, az emberek otthonaként ábrázolja. A zárlat vallomása a tájat metafizikai magasságba emeli, vagyis a teljes létidőt átfogóan a bölcsőtől a szemfedőig ábrázolja, így jellemzően sok költeményére, a vers vége egyben az élet végét is jelenti.

Életkép (zsánerkép): a mindennapi élet tipikus jelenetének vagy alakjának költői témává tétele, gyakran humoros hangnemben. Pl.: *A csaplárné a betyárt szerette, Megy a juhász számaron, Pató Pál úr, Szeget szeggel.*

Népies helyzetdal: a dal műfaján belül a lírai én egy kitalált, fiktív figura szerepében és hangján szólal meg. Pl. *Befordultam a konyhára...* című versét Pesten, a Pilvax kávéházban írta: „A helyzetdal, persze csak a hozzánemértők szemében jelent helyszínen rögtönzött verset. Valójában a helyzet pontos megelevenítését jelenti. A jókedvű kötődéssel magát kiigazító és a kiigazításokkal fokról-fokra emelkedő játékos kis versnek külön bájta ad, hogy a tüzet rakó kislánytól a lehető legtávolabb: egy márványsz talon, egy kávéscsésze szomszédságában pillantotta meg a napvilágot. A négy ízes kortyként ható négy eleven szakasz nem véletlenül köszönhetette létét; szigorú műgondnak. Gyakorlattal és képességei fejlődésével a költő később eléri, hogy sokszor azon melegében is tökéletes formába tudja önteni azt, ami hat rá, most még – a többi egykorú vers mutatja – alaposan megoldozza az anyagot. A legegyszerűbb, a legtermészetesebben ömlő vers tanúskodik a legnagyobb tudatosságról és erőfeszítésről. Szobrászok tudják, hogy az úgynevezett «könnyű» anyagból lehet legnehezebben remeket formálni.” (Illyés Gyula: *Petőfi*, 1971. 121. p.) További példák: *Hortobágyi kocsmárosné, A szerelem, szerelem..., Megúnt rabság, A virágnak megtiltani nem lehet..., Temetésre szól az ének..., Ez a világ amilyen nagy...*

Ars poetica: első jelentése: költői hitvallás; miért ír a szerző. Az adott szöveg által megteremtett értékrend, vallomás a költő és a költészet szerepéről, céljáról és feladatairól. Másik jelentése: a költő, a szöveg szerint milyen a jó mű és mitől lesz az (normatív poétika).

Petőfi ars poeticái: *Én* (1843): önjellemzésében már megfogalmazza alapvető értékrendjét: a költő az istenség, az ég küldötte, tőle kapta az erényt, az egyenes jellemet, amely a szó és tett egységét jelenti. Cselekvésének célja a szerelem és a haza, az egyéni boldogság és a haza üdvének elérése. *A természet vadvirága* (1844): kritikusai botrányosnak nevezték kifejezőmódját, ezért megvédi saját stílusát, amit metaforikusan természetesnek, korlátatlannak, szabadnak nevez. Esztétikai álláspontja itt még átmeneti, részben romantika előtti: a művészi szépet alárendeli a természetinek.

4. Petőfi verses epikája 1844 végéig

János vitéz

1844 októberében kezdi írni. Az első változat a Kukorica Jancsi címet viselte, s tulajdonképpen egy kibontott népi életkép. A népmesei elemekkel Vörösmarty biztatására egészítette ki, s adta a műnek a János vitéz címet. Előzményei: Garai János: *Az obsitos* (a nagyot mondó katona szerepköre – Kodály: *Háry János*), Vörösmarty: *Csongor és Tünde*; *Délsziget*, a népmesék.

Értelmezési lehetőségek: Egyszerű népmesei történet az árva juhászbojtárról, aki leküzdvé evilági és túlvilági hatalmakat eljut Tündérországba. Társadalmi, szociológiai szempontból a juhászbojtárból tündérkirállyá váló hős a nép felemelkedéséről, annak lehetőségeiről, vágyairól szól. A személyiség szempontjából a romantika individuum-felfogásának alapvető kérdéseit vizsgálja; kiteljesedhet-e az emberi személyiség ebben a földi világban, a kor szóhasználatával; elérhető-e a boldogság a földi életben?

Jancsi előtt a boldogság különböző lehetőségei nyílnak meg (ahogyan Csongor úrfi előtt is); a pénz és a gazdagság (zsiványok tanyája), a szerelem (a felkínálkozó szerelem – francia királykisasszony), a hatalom (a francia király felajánlja fele királyságát).

A boldogság (a szerelem) csak a becsület és kitartás révén érhető el, s boldogságot csak a kölcsönös szerelem adhat (ahogyan a *Csongor és Tünde*ben is). Petőfi művében azonban a boldogság csak Tündérországban adatik meg, míg Vörösmarty-nál a földi világban is.

Műfaja: elbeszélő költemény. Egyes megközelítések szerint népi eposz (az alapvető eposzi kellékek azonban nem találhatók meg benne).

Verselése: négy ütemből álló felező tizenkettes. Ettől kezdve ez válik meghatározóvá az addig uralkodó hexameter helyett.

A helység kalapácsa

Műfaja: vígposz, komikus eposz. A komikum rendszerint abból az ellentétből fakad, hogy az író a kisszerű témát – a hétköznapi alakok küzdelmét, viaskodását – a nagy hősi eposzok hagyományos eszközeivel adja elő. A komikum célja a nevetés kiváltása egy negatív szituáció, félreértés vagy jellemvonás eltúlzásával. Két fő formája a helyzetkomikum és a jellemkomikum.

Az ellentét, ami a hangvétel, az eposzi hagyomány, valamint a jelentéktelen szituáció és szereplők között feszül ironikus, szatirikus, már-már groteszk hatást kelt. Vannak olyan értelmezések, amelyek szerint Petőfi műve műfajparódia, amellyel célja a magyar romantika által preferált nemzeti eposz kigúnyolása. Ebben a megközelítésben Petőfi Vörösmarty *Zalán futása* című eposzát is parodizálja. A *helység kalapácsa* egyik motívuma az „enyészet”, ez Vörösmarty művében is meghatározó motívum.

Más megközelítés szerint inkább az élő irodalmi hagyományhoz kötődik. A vígposz az ókori görög-római irodalomban is ismert és népszerű műfaj volt

(pl. *Békaegérharc*), a magyar költészetben pedig Csokonai életművében tűnik fel (*Békaegérharc*, *Dorottya*), de a szentimentalizmus más irodalmaiban is megtalálhatjuk (Pope: *A fürtrablás*).

A komikum forrásai

A témaválasztás: egy hatalmasra növesztett falusi kocsmai verekedés egy kikapós menyecske miatt. A helyszínek és a közöttük feszülő ellentét: templom – kocsmá.

A hangnem: A túlzásba vitt pátosz: „De ti, akiknek szíve / Keményebb dolgoknál / A test alsó részébe hanyatlik, / Oh ti kerűljétek szavamat!” Hétköznapi, sokszor alantas nyelvi fordulatok fennkölt hangnemben: „A bölcs férfiu, aki / Az idén már negyvenedikszor / Ér meg a krumplikapálást.” „Szemérmetes Erzsók, / Koronája az asszonyi nemnek, / S kezelője a bornak / S a pálinkának!”

Hagyományos eposzi kellékek nyelvi paródiája:

Invokáció: „Szeretnek az istenek engem, / Rémítő módra szeretnek: / Megajándékoztanak ők / Oly ritka tüdővel, / Mely a csatavészek / Világrendítő dúlakodását / Illendően elkurjantani képes,” „Én, kit földöntúli ízék / Földöntúli ízébe avattak.”

Állandó jelzők: szemérmetes Erzsók; béke barátja, Bagarja; széles tenyerű Fejenagy, a helység kalapácsa; helybeli lágyszívű kántor

Epikus (részletező, kibontott hasonlatok): „S komoly orcájára derű jött: / Mint kiderül példának okáért / A föld, mikor a nap / Letépi magáról / A felhők hamuszín ponyváját; / Szintén így kiderül / A sötétlő konyha is éjjel, / Ha kólyika kezdi gyötörni / A mopszli-kutyácskát,”

Gyakorlófeladatok

1.

Néhány mű elemzésével mutassa be Petőfi Sándor ars poeticáit, értékrendjét, népiességének jellemző műfajait, motívumait és tematikáját 1844 végéig! Válaszában értelmezze Horváth János megállapításait, és reflektáljon azokra!

„Mi egyéb a népdal, ha műköltő írja, mint helyzetdal, melyben a költő magát népi alaknak képzei; vagy genrekép [zsánerkép, életkép], mely valamely népi typust daloltatással jellemez? Mindkét esetben oly költői tehetség működik, melyet Petőfi egész eddigi eredeti lyrájában mint legjellemzőbbet láttunk megnyilatkozni s melyet legrövidebben talán genre-tehetségnek mondhatnánk. (...) mikor e műfajt már a kisebb tehetségek is divatszerűleg művelték, [akkor] (...) Petőfi is beáll a népdal irodalmi újjászületői közé s nem csuda, ha e téren minden elődjét szinte egy csapásra túlszárnyalja.” (Horváth János: Petőfi Sándor)

2.

Mutassa be a népiesség és a romantika jellegzetes vonásait Petőfi elbeszélő költeményében! Válaszában értelmezze Veres András alábbi gondolatát!

„Hasonló kísérlet a korábbi költészet hagyományainak meghaladására a János vitéz, amely viszont a romantikus eszményt próbálja egyensúlyba hozni a népiesség eszközeivel. A hangsúlyozottan népi hős választásával a költő egyértelműen állást foglalt a nép felemelkedése mellett. Kukorica Jancsi már sokban emlékeztet a romantikus hősré, aki környezetéhez képest magasabb rendű, azzal állandó feszültségben él, s abból kifelé, valamely jobb környezet létrehozására törekszik. Nagy kérdés, hogy milyen mélységet kaphat e magatartás megjelenítése a csodás fikció többszörös áttételén keresztül, s hogy a közvetlen meseszerűség a líra és epika határán mozgó, de a lírához közelítő Petőfi számára mennyire jelenthetett megoldást. A mese alapvető konvenciói közé tartozik ugyanis, hogy a hős értékei egyértelműek, jellemvonásai állandóak, így a konfliktus mindenkor az átmenetinek és leküzdhetőnek bizonyuló külső körülmények, vészhelyzetek hatására következik be.”

(Veres András (szerk.): Alkotói portrék a magyar irodalomból)

3.

Mutassa be a komikus eposz műfaji jellemzőit Petőfi Sándor: A helység kalapácsa című műve alapján! Válaszában értelmezze Illyés Gyula véleményét is!

„A helység kalapácsa nem egy stíldivattal fordul szembe, hanem egy egész irodalmi korszakkal. Gúnyolni a tehetségtelen utánozókat gúnyolja, de belső magatartása azok ellen szól, akik a magyar múltban csak a főrangúaknak nyújtanak babért és eposzt, a népnek soha. (...) A rövid, kis népi eposz elsősorban nem azáltal hat, hogy paródia, hanem azáltal, ami eredeti, népies góbéság, bumfordiság, Ludas Matyiság, paraszti nyakatekertség benne. Tájleírása, valóságábrázolása (Regényes domb tejében / A helység nyugati részén / Honnan faluszerre / Legjobban látni sarat, port / Környékezve csalántól / S a növények több ily ritka nemétől / Áll a díszes kocsmá...) a korabeli nagy oroszok, egy Gogol csúfondáros, éles tekintetét idézik már itten. Alakjainak kancsal humora, ravaszdi észjárása engem már akkor harsogó jókedvre bírta, amikor még egy fél igazi eposzt sem olvastam.”

(Illyés Gyula: Petőfi, 1971)

2. tétel

Tematikus, szerkezeti és formai változatosság Arany János balladaköltészetében

1. A szerző jelentősége, irodalomtörténeti helye

Azon kevesek egyike, aki életében megérte, hogy iskolai olvasmány lett. A Toldit először 1856-ban tanították a késmárki líceumban, 1879 óta kötelező tananyag. A kortársak az epikus Aranyt értékelték elsősorban.

1. tétel A közvetlen emberi kommunikáció néhány sajátossága

1. A kommunikáció egy lehetséges meghatározása

A kommunikáció bármely jelrendszernek, de elsősorban a nyelvnek az emberi érintkezésben való szándékos és kölcsönös felhasználása.

2. A kommunikáció formái

a) Az információk irányultsága szerint:

- egyirányú: ha a kommunikációs folyamatban az adó és a vevő között nem történik szerepváltás (pl. hírfelolvasás a rádióban)
- kétirányú: ha a feladó és a címzett folyamatosan szerepet vált (pl. telefonbeszélgetés)

b) A partnerek közötti kapcsolat alapján:

- közvetett: ha a közlésfolyamat szereplői nem egy térben vannak, így az üzenetváltások között idő telik el (pl. telefonálás, levelezés)
- közvetlen: ha a feladó és a címzett azonos térben van, és az üzenetváltás egy időben történik
- a közvetett kommunikáció néhány formája a modern kommunikációs eszközöknek köszönhetően egyre inkább a közvetlen kommunikáció sajátosságait hordozza (pl. chat, videokonferencia)

c) a kommunikációban részt vevők száma és kapcsolatának jellege alapján:

- személyközi kommunikáció
- csoportok közötti kommunikáció (ennek sajátos formája a tömegkommunikáció)

d) az üzenet érzékelésének formája alapján:

- auditív, hallható
- vizuális, látható
- taktilis, azaz tapintással érzékelhető

e) az üzenetet hordozó kód jellege szerint:

- verbális, nyelvi jelekkel történő kommunikáció
- nonverbális kommunikáció

3. A közvetlen személyközi kommunikáció meghatározása

A legelterjedtebb, legnyilvánvalóbb, legemberibb kommunikációs helyzet a közvetlen személyközi kommunikáció.

Legfontosabb sajátosságai:

Általában két személy között jön létre. Aktuális (egyidejű). Kölcsönös és nem nyilvános. Szóbeli formája a beszélgetés. Viszonylag pontos információcserére és megértésre ad lehetőséget. Résztvevői folyamatosan jelentéseket hoznak létre és jelentéseket fogadnak be.

Hagyományok és normák szabályozzák, amelyek változnak az időben (pl. bemutatkozás, elköszönés stb.), befolyásolja a kommunikáció szereplői közötti társadalmi viszony (pl. tanár-diák, két barát stb.).

4. A közvetlen személyközi kommunikáció mint cselekvés

A kommunikáció elmélete a személyközi kommunikációt társadalmilag meghatározott cselekvésként értelmezi, a társadalmi magatartás és viselkedéskultúra részeként.

A magatartás a mindennapi érintkezésben az adott egyénre jellemző, a társadalmi normákhoz viszonyítva erkölcsi tartalommal bíró cselekedetek együttese. A viselkedés ennek külső megjelenése, cselekedeteinknek a szűkebb vagy tágabb közösségünkben kialakult szabályokhoz igazítása.

A viselkedés a közvetlen személyközi kommunikációban a hallgató számára jelentéssel bír, és ez befolyásolja a nyelvi jelekkel megformált üzenetünk értelmezését.

A viselkedéskultúra elemeinek egy része a kommunikáció kialakításában és fenntartásában játszik fontos szerepet (a köszönés módja, a bemutatkozás vagy a bemutatás, a megszólítás, a beszélgetés során tanúsított magatartás).

Herbert Paul Grice, brit nyelvfilozófus A társalgás logikája című tanulmányában a beszélgetést irányító szabályokat, normákat vizsgálja, amelyek lehetővé teszik a megértést. Ezeket együttesen együttműködési elvnek nevezi, és négy követendő logikai szabállyal írja le:

- Az információ mennyiségére vonatkozik a mennyiségi maxima, amely szerint csak annyit szabad mondani, amennyi szükséges.
- A tartalom milyenségére vonatkozik a minőségi maxima, amely szerint igazat kell mondani, és meg kell tudni indokolni.
- A társalgás körülhatároltságára vonatkozik a relevancia maxima, amely szerint a témánál kell maradni.
- A társalgás formájára vonatkozik a módmaxima, amely szerint egyértelműen és érthetően kell beszélni.

5. Kommunikációs zavarok a beszélgetésben

A személyközi kommunikáció (és ezzel együtt az emberi kapcsolatok) egyik legfontosabb problémája a félreértés, még akkor is, ha az együttműködési alapelv teljesen érvényesül, azaz a beszélő nem akarja félrevezetni a hallgatót, a hallgató pedig nem akarja szándékosan félreérteni.

Miért nem lehet teljes a kommunikáció sikere?

A nyelvi jelek jelentésének homályossága miatt. A nyelvi jelek jelentése nem definiálható pontosan, azok dekódolásában számos egyéni tényező is szerepet játszik.

A kölcsönös tudás lehetetlensége miatt.

A személyes élmények teljességének kifejezhetetlensége miatt. Wittgenstein: a kommunikálható tartalmak körét nyelvünk határai jelölik ki, és a privát tartalmak jelentős része ezeken a határokon kívül marad.

6. A személyközi kommunikáció új formái

A modern információs technológia terjedése lehetővé teszi a közvetlen személyközi kommunikációt az egymástól térben távollévő szereplők között is.

Leggyakoribb formái: sms, chat, e-mail, video-beszélgetés.

Legnagyobb problémája, hogy a két fél közé beiktat egy médiumot, így a közvetlenség már csorbát szenved.

A személyközi kommunikációban fontos szereppel bíró viselkedésformák itt nem jelenhetnek meg (legfeljebb szimbólumokkal próbálják pótolni), ezért az üzenet értelmezése több félreértésre ad okot.

A beszélgetés emocionális összetevői ebben a formában nem teremthetők meg, így az emberi kapcsolatokat leegyszerűsíti, elszürkíti.

Gyakorlófeladatok

1.

Amikor beszélgetésük elkezdődik, Hamlet tudja, hogy Polonius kémkedik utána.. Mutassa be, hogy a személyközi kommunikáció milyen elemei és jellemzői jelennek meg beszélgetésükben! Milyen kommunikációs zavarok akadályozzák meg a valódi beszélgetés kialakulását?

HAMLET *Van leánya?*

POLONIUS *Igenis van, uram.*

HAMLET *Ne engedje napon járni; a fogékonyság nagy áldás, de nehogy a leánya fogékony találjon lenni. Barátom, vigyázz.*

POLONIUS *Hogy értsem ezt? (Félre.) Mindig a leányomra céloz; de hiszen meg sem ismert először; halkufárnak mondott. Oda van, nagyon oda van már; hanem, igazán, magam is sok kint állottam ki fiatal koromban a szerelem miatt; majd így jártam én is. -- Mi az, mit olvas, főséges úr?*

HAMLET *Szó, szó, szó.*

POLONIUS *De a veleje?*

HAMLET *Kinek a veleje?*

POLONIUS *No, annak, amit olvas főséged.*

HAMLET *Rágalom, uram; mert ni, mit mond itt a csúfolódó gaz kópé: hogy öreg embernek ősz a szakálla, ráncos az orcája; szeméből sűrű gyanta szivárog és szilvafa-enyő; amellet bőséges ésfogyatéka és erősen gyenge ágyéka van; mely dolgokat, uram, bár magam is rettentően és roppantul meghiszek, mégis úgy tartom, nem becsület így papírra tenni: mert lám maga is, uram, akkor lenne olyan öreg, mint én, ha visszafelé haladhatna, rák módra.*

POLONIUS *Őrült beszéd, örült beszéd: de van benne rendszer.*

2.

Elméleti ismeretei alapján mutassa be, hogy a közvetlen személyközi kommunikáció mely alkotóelemei vannak jelen, és melyek azok, amelyek hiányoznak egy Skype-beszélgetésben! A hiányzó elemek hogyan befolyásolhatják a kommunikáció sikerességét?